

Bekämpning av ekonomisk brottslighet som livsuppgift

Markku Hirvons nyutkomna självbiografi om kampen mot den så kallade grå ekonomin är utan tvekan intressant, men alldeles för detaljerad och därför tungläst för att intressera en större läsekrets. Det skulle ha varit mer givande för allmänheten om Hirvonen ägnat mindre utrymme åt skatteinspektionerna på nittioalet och i huvudsak använt sin kunskap för att analysera den grå ekonomin.

Markku Hirvonen

Verokarhun muistelmat

– 30-vuotinen sota harmaata taloutta vastaan. 445 sidor, Docendo 2024.

Markku Hirvonen var verksam inom Skatteförvaltningen från 1970 till 1998 då han självmant avgick som ett resultat av brist på förtroende mellan Skattestyrelsens ledning och honom. Han inledde sin karriär som förskottsgranskare eller -inspektör vid Helsingfors skatteverk. Tre år senare kallades han till byråchef för förskottsgranskningen och 1975 blev han avdelningschef för granskningsavdelningen. 1978 flyttade han till Skattestyrelsens avdelning för direkt beskattning som överinspektör med ansvar för bland annat förskottsinnehållningens materiella styrning.

Efter att två kolleger föreslagit att han skulle söka direktörstjänsten för gransk-

Max Oker-Blom

är ekon.dr och jur.lic.
samt associerad
forskare vid Hanken.

ningsenheten blev han till sin stora överraskning utnämnd den 1 maj 1991.

I boken *Verokarhun muistelmat – 30-vuotinen sota harmaata taloutta vastaan* går Hirvonen noggrant igenom de olika granskningsprojekten, bland annat de så kallade Kouri-affärerna varigenom KOP försökte komma åt FBF, bröderna Uotis försök att undanhålla beskattaren beskattningsbara tillgångar och Åbo skattedirektörs nära relationer till affärsvärlden. Direktören hade förtjänat på fastighetsaktier som sålts för betydligt mer än vad marknadspriset uppgått till.

Det granskningsprojekt som likväl kom att starkast prägla spänningen mellan skattestyrelsens ledning och granskningsenheten, och därmed Hirvonen, var fallet Nostokonepalvelu Oy. Det ledde, som sagt, slutligen till den förtroendebrist som resulterade i hans självinitierade avgång i oktober 1998. Han ägnar också fallet betydande utrymme, vilket recensenten likaså gör trots den avslutande kritiken om att projekten överhuvud beskrivits onödigt detaljerat. Skatterätten ger tveklöst möjligheter till olika planerings- och minimeringsmöjligheter trots sin detaljreglering – eller kanske just därför.¹

Beskyllides för manipulation

I augusti 1996 konfronterades Hirvonen med anonyma beskyllningar om att det i Åbo belägna lyftkransbolaget Nostokonepalvelu hade förkovrat sina tillgångar genom att manipulera med bokföringen. Han erhöll informationen av Centralkriminalpolisen. Enligt angivaren till polisen hade skattestyrelsens dåvarande generaldirektör **Jukka Tammi**, som ägde 20 procent av bolaget, konsulterats om arrangemanget. I ett likaså anonymt telefonsamtal hade en advokat och hans klienter information om detta. Deras avsikt var att pressa Tammi till eftergifter i klienternas efterbeskattning.

Nostokonepalvelus huvudägare var bröder till Jukka Tammis fru **Tytti Tammi**, som också var verksam inom Skatteförvaltningen, vilket inte gjorde saken mindre eldfångd.

Det är knappast svårt att förstå att om denna information kom till allmänhetens kännedom skulle den utlösa en skandal. Hirvonen tog därför kontakt med chefen för skattegranskningsbyrån vid länsskatteverket i Åbo och redogjorde för informationen och undrade om de granskat Nostokonepalvelu Oy. Det hade omsättningsskattegranskarna gjort och det verkade som om bolaget använt Watrex Oy som

bulvan för att kunna göra omsättnings-skatteavdrag. Hirvonen föreslog att man skulle göra en ny granskning möjligast snabbt innan informationen blir offentlig.

Han understryker i boken att han inte desto vidare deltog i utredningsarbetet i och med att skattestyrelsens granskningsavdelning var jävig att utreda en angivelse mot generaldirektören. Han ansåg det också viktigt att projektenheten vid Nylands skatteverk inte heller gör det.

I och för sig lagligt arrangemang

Den specifika frågan gällde det faktum att Nostokonepalvelu hörde till de företag som på grund av sin bransch inte var omsättningsskattepliktiga. Detta innebar i sin tur att bolaget inte heller kunde göra några avdrag för de maskiner bolaget köpt. Å andra sidan var inte heller de produkter och tjänster bolaget sålde omsättningsskattepliktiga. Då ett dylikt bolag i sinom tid sålde sina maskiner måste det vidta

särskilda åtgärder för att kunna tillgodogöra sig den omsättningsskatt som ingick i de dyra maskininköpen.

Arrangemanget förutsatte att bolaget hade ett närstående företag till vilket maskinerna såldes. Om det senare företaget idkade omsättningsskattepliktig försäljnings- eller uthyrningsverksamhet fick det dra av anskaffningarna från sin omsättningsskatt och till exempel sälja maskinerna skattefritt utomlands. Man kunde ansöka om att få skatten tillbaka av staten om till exempel den skattepliktiga försäljningen understeg inköpen. Den ursprungliga ägaren, det vill säga Nostokonepalvelu, hade kunnat sälja maskinerna skattefritt utomlands, men inte kunnat tillgodogöra sig den omsättningsskatt som ingick i inköpspriset.

Arrangemanget var i och för sig lagligt om inte det närstående köpande bolaget grundats endast för att kunna tillgodogöra sig avdraget.

Trots Hirvonens önskan om att utreda fallet innan det ges offentlighet dröjde det inte särskilt länge innan medierna fick tag på informationen. Den publicerades på löpsedlarna i början av oktober samma år under rubriken "Skattestyrelsens Tammi med i företag, som misstänks för omsättningsskattebedrägeri för miljoner".²

Efter många omgångar frikändes både Tammi och Nostokonepalvelu och den förra kunde återgå till arbetet efter att under utredningens gång varit suspenderad från sin tjänst som generaldirektör. Till saken hör att också Hirvonen förhördes av polisen för att ha läckt rapporten om Watrex, vilket varken kunde styrkas eller göras sannolikt. En utredning som igångsatts av Tytti Tammi polisanmälan.

Bevisen räckte inte

Det som naturligtvis gör hela fallet särskilt intressant är de uppgifter som av någon

okänd anledning först fyra år senare erhöles av den andra av två tyska maskinköpare, nämligen att det verkar som om Nostokonepalvelu först sålt lyftkranen i fråga till Kloša & Staas Aussenhandels GmbH 1991 och intygat att den förstnämnda är dess ägare. På basen av detta har köpet införts i det tyska bolagets bokföring och som betalningsmottagare har noterats Nostokonepalvelu. Senare har likväl Watrex på diverse lånedokument noterats som förmånstagare. Det tyska bolaget har likväl inte fått någon räkning av Watrex utan bara ett meddelande om att Watrex skall ses som betalningsmottagare.

Slutresultatet blev trots allt att statsåklagaren på Hirvonens klagan inte ansåg att det fanns tillräckliga bevis för att det var frågan om en skenrättshandling då tidpunkterna för de civilrättsliga transaktionerna förblev oklara. Ett annat liknande fall som Watrex, det vill säga Kuljetusliike R. Nieminen, där Nostokonepalvelu också var inblandat och där det förekom misstankar om kringgående av skatt, ledde slutligen till att den av Skatteverket och länsskatteverket bestämda skattesatsen vid efterbeskattningen av Högsta förvaltningsdomstolen sänktes från 60 till 20 procent. Skatteverkets och länsskatteverkets beslut om skattesmitning bibehölls likväl då HFD inte beviljade besvärstillstånd.

Tjänsteman på Finansministeriet

Sedan Hirvonen av Finansministeriet för tiden december 1998 till maj 1999 utnämns till utredningsman för ett projekt att förbättra kommunikationen mellan olika myndigheter inom ramen för programmet för hindrande av ekonomisk brottslighet, fortsatte han att arbeta för ministeriet rörande olika projekt och program för att bekämpa den grå ekonomin. Han gick i pension från och med den 1 januari 2009.

Hirvonen samarbetade bland annat med professor **Kalle Määttä**, som han också under sin pensionering skrev en bok tillsammans med om företaget inom den grå ekonomin och hur dessa skall bekämpas.³ En bok som han uppenbarligen verkar nöjd med. Han trivdes med sitt samarbete med Määttä.

Kritiska synpunkter

Självbiografen är utan tvekan intressant, men alldeles för detaljerad och därför tungläst för att intressera en större läsekrets. Den lämpar sig främst för de personer som antingen sysslat med skatterätt och arbetat eller arbetar inom Skatteförvaltningen. Det skulle ha varit mer givande för allmänheten om Hirvonen ägnat mindre utrymme åt inspektionerna på nittiotalet, som åtminstone delvis sammanföll med recessionen och kanske delvis orsakades av den, och i huvudsak fokuserat på tiden från 2000-talet framåt och använt sin kunskap och erfarenhet för att analysera den grå ekonomin, inte bara beskriva de olika programmen, som han varit med om att utforma. Här skulle säkert hans och Määttas bok ha kommit väl till pass som underlag.

Motsättningarna mellan skattestyrelsens ledning och skattegranskningsenheten kan i och för sig vara intressanta att ta del av särskilt för dem som var med då det begav sig, men betydligt viktigare är naturligtvis att inse att en fungerande granskning eller inspektion är grundläggande för att försäkra att konkurrensen mellan företagen inte snedvrids. Och då räcker inte alltid en sedvanlig sådan, utan ibland behövs också oanmälda inspektioner, som författaren även förespråkat trots näringslivets och skattechefernas njugga hållning.

Det är ju inte överraskande att företagen och beskattaren har något olika tolkningspreferenser, men att till exempel motsätta

sig omvänd mervärdesbeskattning inom byggbranschen, som företagarnas organisationer gjorde, i nästan tio år då den sedan den infördes visat sig fungera alldeles utmärkt är resursslöseri. Diskussionen om införande av förvaltarregister är ett annat exempel på en onödig motsättning. Alla parter med sakliga avsikter tjänar bäst på transparens.

Om biografen ses mot den bakgrunden och inte som en partsinlaga blir läsningen meningsfullare. Det är också bra att förstå att ett visst avstånd mellan granskade och granskare är nödvändigt, utan att för den skull på något sätt hindra affärsverksamhet som sådan.

Omvittnat gott minne

Då Hirvonen tillfrågades på bokmässan i Helsingfors⁴ hur han hade lyckats komma ihåg alla detaljer konstaterade han att han trots, enligt intervjuaren, sitt omvittnat goda minne i alla fall under årens lopp gjort diverse anteckningar. Artiklarna i tidningspressen hade också fungerat som utmärkta källor.

Hirvonen noterade även med sin något sardoniska humor att om inte hans förläggare stoppat honom hade memoarerna kunnat uppgå till tre band. Det är inte förutan att man sänder förläggaren en varm tanke.

¹Devisen "The devil is in the detail" passar utmärkt in på skattelagstiftningen.

²"Verohallituksen Tammi mukana yrityksessä, jota epäillään miljoonien luv-petoksesta. KRP tutkii yli 50 miljoonan nosturiautokauppoja". Hirvonen 2023, s. 196.

³Hirvonen, Markku ja Määttä, Kalle, Harmaa talous ja talousrikollisuus – ilmenemismuodot ja torjunta. Edita 2018.

⁴Söndag 27.10.2024 kl 12.00 på scen Kruunuhaka.